

СТАНОВИЩЕ

от доц.д-р Бойка Спасова Донева, НХА

за присъждане на научната степен “доктор на филологическите науки”

на проф. д-р Светлана Стойчева Андерсън

Дисертационен труд на тема:

СЛОВО И ОБРАЗ - СИНХРОНИИ

Национална академия за театрално и филмово изкуство

Факултет за театрални изкуства

катедра „Световна култура“

Дисертационният труд на Светлана Стойчева представлява комплексно, интердисциплинарно изследване, ситуирано в пресечната територия между литература и изобразително изкуство. „Синхронииите“ в диалога между вербализацията на образа и визуализацията на словото са типичен белег на модернистичното съзнание и в този смисъл са симптоматични за формирането на определен тип културна ситуация. Проблемът продължава да поддържа актуален критическия дебат сред изкуствоведи и философи на изкуството и с днешна дата, поради изследователски привлекателната възможност да се поставят знаци за съответствие или амбивалентност между различните езикови „преводи“ на идеите.

Историческата перспектива, върху която Светлана Стойчева реализира този опит е извънредно широка, с акцент върху характеристиките на локалната среда. Специално по отношение на българската художествена култура, личностите на рисуващия писател и на пишещия художник се открояват в дискурса на модерността през първите десетилетия на ХХ век. Модернистичният художник (почти) задължително е теоретик, той програмно извежда естетическите си представи в полето на литературата и критиката – важна част от „щракането на идеите“ (по израза на К. Кръстев) до края на 20-години на века. По-интересна обаче е обратната връзка – изобразителният коментар, който писателите дават към своите литературни идеи.

Подобен паралелизъм описва релефно една на места неочаквана картина, поставяйки в различна светлина артистичния потенциал на иначе известни с творческата си поливалентност личности. От такава гледна точка, извеждането на проблема в самостоятелна тема на проучване спомага да се уточнят параметрите на художествените процеси и да се задълбочи представата за техния формален и съдържателен характер. За изследователския дискурс от значение е и фактът, че Светлана Стойчева е дългогодишен, авторитетен професор по теория и история на литературата в НАТФИЗ, чиято разностранна дейност към модул „Световна култура“ успешно съчетава филологичните ѝ познания с широки културологични интереси. Това обстоятелство закономерно поставя висок изследователски хоризонт и пред нейната научна работа. При общ обем от 233 страници, дисертационния труд е структуриран във въведение, осем глави и заключение, допълнени от подробна библиография. Текстуралната част е допълнена от 25 илюстрации, които адекватно подкрепят представените в текста анализи. Наименованията на отделните глави: ***За синхроните между словесния текст и визуалния образ, Имагинерното като текст и изображение (От Тил Уленшпигел до „Бяло върху Бяло“ и източното изкуство), Писателят художник или художникът писател Константин Величков, Сирак Скитник като фигура на културния синтез между двете световни войни, Метафизично-езотеричния пейзаж на Николай Райнов, Пресичане на езиците на символиста на поета за деца и на художника Емануил Попдимитров, Сецесионно-изобразителни жестове в прозата на Йордан Йовков, Диалогът „Бетовен“: Пенчо Славейков и Боян Пенев (за четенето на музиката през поезията)*** изясняват спецификата на избрания изследователски дискурс. Зад привидно поантилистичната по отношение на тематиката схема, се откроява изключително логичен изследователски модел, способен да осмисли конкретиката на фактите в координатната система на общото теоретично поле. Въведението по класическа схема постулира целта, изяснява базата и обобщава основните работни дефиниции на труда, както и разностранната му методология, логично обоснована от разнородния характер на проследяваните явления. Основният фокус на

дисертацията е ясно поставен върху "феномена на комплексния творец", способен свободно да се изразява с художествени езици от различни редове.

Глава първа: *За синхронните между словесния текст и визуалния образ* изгражда теоретичния фундамент на изследването в диалог с личния прочит на би- и полилингвалния изказ на критици, философи и литератори, сред които се открояват Шелинг, Бергсон, Калвино, Алън Пайвио, Орхан Памук и др. В хода на свободното боравене с различните културни конструктори, Светлана Стойчева превръща в работеща хипотеза на изследването си твърдението за „словото като универсална среда на художествено изразяване“, независимо от първичния импулс за създаването на творбата.

Втората глава: *Имагинерното като текст и изображение (От Тил Уленшпигел до „Бяло върху Бяло“ и източното изкуство)* съпоставя привидно несъвместимите в обща културна и хронологическа система творби на Тил Уленшпигел и Малевич с принципите на традиционната източна живопис. Светлана Стойчева проследява парадигмата за преобразяването на рефлективното отражение до чистота на универсален знак – символ на абстрактната идея на неоплатониански стремеж към съвършенство.

Следващите *шест глави* имат основен принос за научните интенции на труда с относително широката си и разнородна проблемна и историческа рамка. Светлана Стойчева насочват изследователската оптиката към автори, в чието творчество размяната на качествени характеристики между живопис, литература и в един от примерите – музика, има определящ характер.

Проследявайки основният проблем на своето изследване, тя привежда обширен фактологически материал и реагира на някои от най-интересните явления в културната ни история. В отделните части се поставят и извеждат редица теоретични проблеми, свързани с промененото битие на изкуството и двойната самоидентификация на твореца. Използвайки метода на интермедиялното четене, Светлана Стойчева открива нови интерпретативни подстъпи към познатите автори. Умелото засичане на конкретни примери с теоретични разсъждения, спомага за проблематизиране на творческите инвенции в две основни посоки: в плоскостта на историческия и културен контекст и като рецепция върху конкретния изобразителен материал. При това, авторката отлично

познава и владее категориалните понятия и методи на различните изкуства, благодарение на което реконструира характерните им особености в социологически, функционални и естетически измерения.

Особено интересен момент в нейните разсъждения са засичанията между правилата на „професорската живопис“ (по израза на Гео Милев) на Константин Величков, двойствената природа на сецесионно-символистичната естетика в конвенциите на националния и прочит (Сирак Скитник, Йордан Йовков, Емануил Попдимитров, Пенчо Славейков, Боян Пенев), инверсиите на теософска концепция в творбите на невписващия се в рамката Николай Райнов. Възможните релации са потърсени на идейно и формално равнище, от гледна точка на концепцията, стила, структурните особености и образна характеристика.

При опит за обща оценка на изследването трябва да отбележа, че дисертационният труд на Светлана Стойчева е новаторско и оригинално изследване, което в своята цялост е единичен и мащабен пример за съвременно проучване на взаимодействията между изкуствата в новата българска художествена култура. В центъра му стои въпросът за творческите хипостаси на идеите, симптоматичен за променящото се съзнание на литератори и художници, открили ново, синкретично пространство в панестетиката на сецесиона.

Тази комплексна визия респектира с широк и прецизен изследователски апарат, впечатляваща ерудиция и интерпретативна изобретателност, очевидно присъщи на научния манталитет на автора. Бих искала отново да отбележа комплексния метод при разглеждане на факторите, оказали формиращо въздействие, както върху художествените идеи на времето, така и върху социалните, философските и културологичните разбирания за него. Изследването демонстрира широк кръгзор, позоваване на културните и исторически процеси и ясно изведен професионален подход. В него са аргументирани и защитени редица собствени квалифицирани мнения, които впечатляват с широтата на изследователския обзор.

Както е отбелязвано многократно, критическата лексика, с чиято помощ се коментира професионалната проблематика често е ненужно претоварен със значения, познати само

на посветените в света на изкуството. В тази връзка смятам, че запазването на обективно мотивирана изследователска дистанция спрямо „шумния“ критически фон на „алтер модерната култура“ е едно от постиженията на Светлана Стойчева, която анализира и коментира явленията с увлекателна стилова лекота.

В заключение считам, че представения труд е ценно в теоретичен план изследване, което ще има своя сериозен прагматичен ефект върху изследването на новата българска култура в съвременната историография. По тази причина убедено препоръчвам на уважаемото Научното жури да присъди на Светлана Стойчева Андерсън научната степен “доктор на науките”

доц.д-р Б. Донева